

ABOUT CHILDREN'S SPEECH DISORDERS

Klishaeva Guljan

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajinyoz, faculty of preschool education, special pedagogy: speech therapy, 3rd year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732297>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024

Accepted: 11th July 2024

Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Speech disorder in children, aspect, disease, biological disorder, linguistic disorder.

ABSTRACT

This article discusses the specific aspects of speech disorders in children. It should be noted that there are certain manifestations of speech disorders observed in children, which differ from each other in terms of content and nature. Timely elimination of speech disorders in children is the basis for preventing them from becoming serious diseases in the future.

BOLALARNING NUTIQ BUZISHLARI HAQIDA

Klishaeva Guljan

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim fakulteti maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732297>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024

Accepted: 11th July 2024

Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Bolalarda nutq buzilishi, jihat, kasallik, biologik buzilish, lingvistik buzilish.

ABSTRACT

Ushbu maqolada bolalarda nutq buzilishining o'ziga xos jihatlari xususida so'z yuritiladi. Qayd etib cTtish lozimki, bolalarda kuzatiladigan nutq buzilislarining ayrim ko'rinishlari mavjud bo'lib, ular bir-biridan mazmuniga ko'ra hamda tabiatiga ko'ra farqlanadi. Bolalarda uchraydigan nutq buzilishlarini o'z vaqtida bartaraf etish ularning kelgusida jiddiy kasallikka aylanmasligi uchun asos vazifasini o'taydi.

Bolalardagi nutqning buzilishi ularning samarali muloqot qilish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu buzilishlar artikulyatsiya, duduqlanish, ovoz buzilishi yoki til buzilishi bilan bog'liq qiyinchiliklardan iborat bo'lishi mumkin. Bolalar o'sib ulg'aygan sari kuchli muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga erishish uchun bu muammolarni erta aniqlash va hal qilish muhimdir. Bolalarda keng tarqalgan nutq buzilishlaridan biri bu artikulyatsiya buzilishi bo'lib, u tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishda qiyinchiliklarni o'z ichiga oladi. Bu bola nima demoqchi ekanligini boshqalarga tushunish qiyin bo'lishi mumkin. Duduqlanish boshqa keng tarqalgan nutq buzilishi bo'lib, nutq oqimidagi buzilishlar, masalan, tovushlar yoki so'zlarning takrorlanishi yoki cho'zilishi bilan tavsiflanadi. Ovoz buzilishi bolaning aniq muloqot qilish qobiliyatiga ham ta'sir qilishi mumkin, chunki ular ovoz balandligi, ovoz balandligi yoki sifatini nazorat qilishda muammolarga duch kelishi mumkin. Tilning buzilishi bolaning samarali

muloqot qilish qobiliyatiga ham ta'sir qilishi mumkin. Bu og'zaki tilni tushunishdagi qiyinchiliklarni (reseptiv til) yoki fikr va g'oyalarni og'zaki (ekspressiv til) ifodalashda qiyinchiliklarni o'z ichiga olishi mumkin. Til nuqsonlari bo'lgan bolalar ko'rsatmalarga rioya qilish, jumlarlar tuzish yoki boshqalar bilan suhbatlashishda muammolarga duch kelishi mumkin.¹

Bolardagi nutqning buzilishi turli sabablarga ko'ra bo'lishi mumkin, jumladan genetik omillar, rivojlanish kechikishi, nevrologik kasalliklar yoki eshitish qobiliyati. Toksinlarga ta'sir qilish, travma yoki erta tilni qo'zg'atmaslik kabi atrof-muhit omillari ham nutqning buzilishiga yordam beradi. Ota-onalar va ota-onalar farzandiga tegishli yordam va aralashuvni izlashlari uchun ushbu potentsial sabablardan xabardor bo'lishlari muhimdir. Bolalarda nutq buzilishlarini bartaraf etishda erta aralashuv muhim ahamiyatga ega. Nutq terapiyasi bolalarning muloqot qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradigan umumiy davolash usulidir. Nutq terapevtlari bolalar bilan artikulyatsiya, ravonlik, ovoz va til ko'nikmalarini yaxshilash strategiyalarini ishlab chiqish uchun ishlaydi. Ushbu terapevtlar, shuningdek, ota-onalar va g'amxo'rlik qiluvchilar bilan uyda bolaning muloqotini rivojlantirish bo'yicha ko'rsatmalar berishlari mumkin. Nutq terapiyasiga qo'shimcha ravishda, nutq buzilishi bo'lgan bolalar mehnat terapiyasi, maslahat yoki yordamchi texnologiya kabi boshqa yordam shakllaridan foydalanishlari mumkin. Ota-onalar va tarbiyachilar o'z farzandlarini davolashning keng qamrovli rejasini ishlab chiqishda professionallar, jumladan, logopedlar, o'qituvchilar va tibbiyot xodimlari bilan yaqin hamkorlik qilishlari muhimdir.²

Ota-onalar va tarbiyachilar nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda sabr-toqatli bo'lishlari va ularni qo'llab-quvvatlashlari muhimdir. Bolalar bilan muloqot qilishda qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin va ular o'z mahoratlarini oshirish uchun harakat qilayotganlarida qo'shimcha dalda va ishonchga muhtoj bo'lishi mumkin. Uyda ijobiy va tarbiyali muhit yaratish bolalarga o'zlarini ishonchli his qilishlari va terapiyada ishtirok etishlari va muloqot qobiliyatlarini mashq qilishlari mumkin. Nutq buzilishi bo'lgan bolalar o'sishi va rivojlanishi bilan ota-onalar va g'amxo'rlik qiluvchilar ularning rivojlanishini kuzatishda davom etishlari va kerak bo'lganda davolash rejasini o'zgartirishlari muhimdir. Ba'zi bolalar voyaga etgunga qadar nutq buzilishlari bilan kurashishda davom etishlari mumkin, boshqalari esa tegishli aralashuv bilan sezilarli yaxshilanishlarga erishishlari mumkin. To'g'ri yordam va manbalar bilan nutqi buzilgan bolalar samarali muloqot qilishni va o'zlarining to'liq salohiyatini ro'yobga chiqarishni o'rganishlari mumkin.

Bolalarning nutq buzilishlari turli sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin va ularning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar juda ko'p. Nutq buzilishlari quyidagi shakllarda namoyon bo'lishi mumkin:

- **Talaffuzning buzilishi:** Bu, tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilish yoki ularni umuman chiqara olmaslik bilan bog'liq bo'lishi mumkin.
- **Nutqning grammatik tuzilishidagi kamchiliklar:** Bu, gap tuzilishida xatolar yoki grammatik qoidalarni noto'g'ri qo'llash bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

¹ Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики. - М.: МГУ, 1975.

² Фердинанд де Соссюр. Труды по языкознанию. -М., 1977.

- **Lug'atning kambag'alligi:** Bu, cheklangan so'z boyligi yoki yangi so'zlar va tushunchalarni o'rganishda qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

- **Nutq tezligi va ravonligining buzilishi:** Bu, nutqning sekin yoki noaniq bo'lishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.³

Nutq buzilishlarining kelib chiqish sabablari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- **Genetik omillar:** Ba'zi hollarda, nutq buzilishlari oilada avloddan-avlodga o'tishi mumkin.

- **Tug'ma nuqsonlar:** Masalan, lab yoriqligi yoki tilning qisqa bo'lishi kabi tug'ma nuqsonlar nutq rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin.

- **Eshitish muammolari:** Eshitish qobiliyatining pasayishi yoki yo'qolishi ham nutq rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

- **Psixologik omillar:** Stress, tajovuzkor muhit yoki psixologik travmalar ham bolalarning nutq rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin.⁴

Nutq buzilishlarini davolash va oldini olish uchun quyidagi usullar qo'llanilishi mumkin:

- **Eshitishni tekshirish va davolash:** Eshitish muammolari aniqlangan taqdirda, ularni imkon qadar tezroq davolash kerak.

- **Nutq terapiyasi:** Professional nutq terapevtlari bilan ishlash, bolalarning talaffuzini va nutq ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi.

- **Ta'lim va tarbiya:** Bolalarni rag'batlantirish, ular bilan muntazam ravishda suhbatlashish va yangi so'zlar o'rgatish orqali nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash kerak.

- **Ijtimoiy muhit:** Bolalarning ijtimoiy aloqalarini kengaytirish, ularni turli ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilish orqali nutq rivojlanishini rag'batlantirish mumkin.⁵

Aytish kerakki, lingvistik nutqiy buzilishlarning ilmiy adabiyotlarda boshqa kcmnislari ham mavjudligi qayd etib o'tiladi. Unga misol sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

a) fonologik muammolar - so'zdagi mavjud tovushlarni talaffuz qilish bilan bogliq bolgan muammolar;

b) lugat bilan bogliq muammolar, ya'ni so'zlarning anglatgan ma'nosini anglash bilan bogliq muammolar;

c) so'z shaklini aks ettiruvchi muammolar, xususan, so'zning grammatik formasi, sintaktik formasi, morfemik formasi bilan bogliq muammolar;

d) nutqdagi pragmatik muammolar, chunonchi, So'zning tor ma'nosi, diskurs, nutqiy muloqot jarayonlarini aks ettiruvchi muammolar.

Lingvistik nutqiy buzilishning umumiy jihatlari ham mavjuddir, ushbu muammolar yuqorida qayd etilgan muammo turlaridan qatl nazar barchasi uchun amal qiladi:

- cheklangan nutq miqdori;

- lug'atlar xilma-xilligida cheklanganlikning kuzatilishi;

- yangi so'zlarni o'rganishda kuzatiladigan qiyinchiliklar;

- lug'atni aks ettirishda yoki so'z tanlashda qiyinchilikka duch kelish;

³ Рождественский Ю. В. Типология слова. - М., 1969.

⁴ Рождественский Ю. В. Типология слова. - М., 1969.

⁵ Рождественский Ю. В. Типология слова. - М., 1969.

- gaplarning qisqa-qisqa tuzilishi;
- grammatik strukturalarning ola soddaligi;
- gap turlarini tanlashda xilma-xillikning mavjud emasligi;
- noodatiy so'z tartibidan foydalanish;
- so'z tartibini moslashtirishda qiyinchilikka duch kelish;
- so'zlarni, gapning sintaktik tuzilishi tushunishda kamchilikka yol qo'yish.

Boladagi nutqiy buzilishning lingvistik ko'rinishidan yana biri nutqning kech chiqishi hisoblanadi. Ushbu holatda nutqning shakllanishi odatdagi bolalardan ko'ra kechroq namoyon boladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, bolalardagi nutqning buzilishi ularning samarali muloqot qilish qobiliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ota-onalar va g'amxo'rlik qiluvchilar uchun nutq buzilishining har xil turlarini va ularning mumkin bo'lgan sabablarini bilish muhimdir. Nutq terapiyasi va boshqa qo'llab-quvvatlash xizmatlari ko'rinishidagi erta aralashuv bolalarning muloqot qilish qobiliyatini yaxshilashga va to'liq salohiyatga erishishga yordam beradi. Mutaxassislar jamoasi bilan yaqindan hamkorlik qilib, uyda ijobiy va tarbiyali muhit yaratib, nutqi buzilgan bolalar samarali muloqot qilishni va rivojlanishni o'rganishlari mumkin.

References:

1. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики. - М.: МГУ, 1975.
2. Фердинанд де Соссюр. Труды по языкознанию. - М., 1977.
3. Рождественский Ю. В. Типология слова. - М., 1969.
4. Кодухов В. И. Общее языкознание. - М., 2010.
5. Амирова Т., Олховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. - М., 1975.